

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ
СЕНАТА
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИНА 3

БЕОГРАД, 1933 ГОДИНЕ

КЊИГА 1

V РЕДОВНИ САСТАНАК

СЕНАТА КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ДРЖАН 29 НОВЕМБРА 1933 ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ

ПРЕТСЕДАВАО

Потпретседник

Д-р МИРОСЛАВ ПЛОЈ

Секретар

Д-р БУРА КОТУР

Присутан је г. Министар за физичко васпитање народа др. Лавослав Ханжек.

ПОЧЕТАК У 16,20 ЧАСОВА

САДРЖАЈ:

1. — Читање и усвојење записника IV редовног састанка;

2. — Саопштење и примање на знање извештаја г. Министра иностраних послова о санкционисању закона;

3. — Саопштење извештаја г. Министра унутрашњих послова о одговору на интерпелацију сенатора г. др. Ивана Мајстровића о дозволи усељења и трајног боравка на територији наше државе избеглим јеврејским породицама из Немачког Рајха;

4. — Молбе и жалбе;

5. — **Дневни ред:** 1) Претрес извештаја Одбора о предлогу Закона о Допунском споразуму уз Споразум о клирингу између Краљевине Југославије и Швајцарске Конфедерације; 2) Претрес извештаја Одбора о предлогу Закона о обавезном телесном васпитању. — Оба законска предлога примљена су у начелу, појединошћима и коначно.

Говорници: Известилац Милоје Ж. Јовановић, известилац Јеремија Живановић, Министар физичког васпитања народа др. Лавослав Ханжек, др. Владимир Равнихар, дон Фран Иванишевић.

Потпретседник др. Мирослав Плој: Отварам V редовни састанак Сената Краљевине Југославије. Молим г. секретара да прочита записник прошлог

састанка.

Секретар др. Бура Котур чита записник IV редовног састанка.

Потпретседник др. Мирослав Плој: Има ли ко да стави коју примедбу на записник? (Нема). Примедаба нема, онда је записник примљен и оверовљен. Молим г. секретара да саопшти извештај г. Министра иностраних послова о санкционисању Закона.

Секретар др. Бура Котур саопштава: Г. Министар иностраних послова извештава Сенат да је Њ. В. Краљ благоизволео 10 новембра о. г. потврдити ове Законе:

о допунској конвенцији о регулисању путем компензације трговачких потраживања између Краљевине Југославије и Белгијско-луксембуршке привредне уније;

о споразуму између Владе Краљевине Југославије и Владе Француске Републике о преференцијалном поступању са југословенском пшеницом;

о споразуму о уређењу трговинског промета између Краљевине Југославије и Краљевине Италије.

Потпретседник др. Мирослав Плој: Саопштени извештаји о санкционисању наведених Закона примљују се на знање. — Молим г. секретара да саопшти извештај г. Министра унутрашњих послова о одговору на интерпелацију г. др. Мајстровића.

Секретар др. Бура Котур саопштава: Г. Министар унутрашњих послова извештава да ће одговорити на интерпелацију сенатора г. др. Ивана Мајстровића — о дозволи усељења и трајног боравка на територији наше државе избеглим јеврејским породицама из Немачког Рајха, — када иста буде стављена на дневни ред седнице Сената.

Потпретседник др. Мирослав Плој: Ова је интерпелација, господо сенатори, отштампана, вама раздвојена и биће стављена на дневни ред кад то Сенат закључи. — Молим г. секретара да саопшти спеле молбе и жалбе.

Секретар др. Бура Котур саопштава молбе и жалбе: Савеза организација исељеника из Загреба, Јура Синовчића, умировљеног финансијског прегледника и другова, Вјекослава Пелца, равнатеља из Љубљане, Трговачке и осталих банака из Ђуприје, Јосипа Ковачевића, пензионера из Дубровника.

Потпретседник др. Мирослав Плој: Све саопштене молбе и жалбе упутиће се надлежном Одбору за молбе и жалбе.

Прелазимо сада на дневни ред. Прва тачка дневног реда је претрес извештаја Одбора о предлогу Закона о Допунском споразуму уз Споразум о клирингу између Краљевине Југославије и Швајцарске Конфедерације.

Молим г. известиоца да заузме своје место и да прочита извештај.

Известилац Милоје Ж. Јовановић: Господо сенатори, пред нама је предлог Закона о Допунском споразуму о клирингу између наше државе и Швајцарске Конфедерације, закључен и потписан у Београду 29 августа 1933 године.

Ви сви врло добро познајете прилике под којима се данас врши наша међународна трговина, наш увоз и извоз као и тешкоће, у којима се данас врше исплате, које треба чинити за робу коју увозимо, и која се из наше земље извози а нарочито тешкоће у погледу извоза из наше земље. Ово није први Закон ове врсте и није ништа ново што се предлаже, ово су ствари које смо ми у више махова примали. При данашњој немогућности да располажемо са девизама, и да се не би вршио трансфер новца, тражи се пут и начин за олакшање и свима државама је врло тешко да се нађу у овим тешким приликама. Све државе настоје на све могуће начине да спрече извоз злата и здраве валуте из своје земље, и све теже с друге стране да што више тога новца у своју земљу увезу, јер од тога зависи повољан биланс плаћања, па и олакшање целокупног привредног живота. Ми смо са више држава закључили сличне уговоре о обрачунима, по којима се продаје тако рећи роба за робу и обрачун врши на крају утврђеног рока. У приликама, као што су данашње, једна држава често пута потражује много више од друге, јер има много већи извоз у ту државу него увоз из те државе у своју земљу. Зато се често пута појављују велике суме депоноване код Народне банке дотичне државе, са којима треба располагати. Такав је случај између нас и Швајцарске и данас је такво стање, да се у Швајцарској налази депонована за рачун наших извозника једна сума, која треба да се обрачунавањем пренесе у нашу земљу, или да се с њом изврши друга обрачунска операција. Пошто се у Швајцарској налази или се може наћи већа

сума депонована у корист наших извозника, то се према предложеној конвенцији 80% наплаћених сума преноси на кредит рачуна намењеног исплати швајцарских трговачких потраживања, саобразно следећим одредбама: 1) потраживања која потичу од извоза робе чије је швајцарско порекло доказано швајцарским уверењем о пореклу; 2) потраживања која потичу од извоза робе порекла страног Швајцарској. 20% уплата ставиће се на расположење југословенској Народној банци. Ових 20% који ће се ставити на расположење Народној банци у девизама, утицаће повољно на очување и одржање курса нашег динара.

Господо, ја вас молим да ову конвенцију, која је по нас корисна, и која се у данашњим приликама и тешкоћама појављује као решење једног врло важног проблема у нашим трговачким трансакцијама са другим државама, изволите примити.

Сад вас молим да саслушате извештај Одбора о овом законском предлогу који гласи:

Београд, 24 новембра 1933.

СЕНАТУ КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ БЕОГРАД

Одбор за проучавање предлога Закона о Допунском споразуму уз Споразум о клирингу од 27 априла 1932 године, као и уз Додатак од 2 новембра 1932 године, закљученом и потписаном у Београду, 29 августа 1933 године, између Краљевине Југославије и Швајцарске Конфедерације, те саобразно акту Сената од 23 новембра 1933 године под Бр. 2758 подноси овај

ИЗВЕШТАЈ

Одбор је на данашњој својој седници свестрано проучио предлог Закона о Допунском споразуму уз Споразум о клирингу од 27 априла 1932 године, као и уз Додатак од 2 новембра 1932 године, закљученом и потписаном у Београду 29 августа 1933 године, између Краљевине Југославије и Швајцарске Конфедерације, и донео одлуку да се овај законски предлог усвоји у целости у редакцији како га је Народна скупштина усвојила и Сенату на рад упутила.

Стога је част Одбору предложити Сенату да овај законски предлог о Допунском споразуму уз Споразум о клирингу од 27 априла 1932 године као и уз Додатак од 2 новембра 1932 године, закљученом и потписаном у Београду 29 августа 1933 године, између Краљевине Југославије и Швајцарске Конфедерације, изволи примити онако како га је Народна скупштина усвојила.

За известиоца Одбора одређен је г. Милоје Ж. Јовановић.

Секретар Одбора,

Милан Ј. Поповић, с. р.

Претседник Одбора,
Др. Б. Гавриловић, с. р.

Чланови:

Јово Бањанин, с. р.

М. Марјановић, с. р.

Стеван Михалчић, с. р.

Димитрије Илићановић, с. р.

Милоје Ж. Јовановић, с. р.

Др. Желимир Мажуранић, с. р.

Др. Шиловић, с. р.

Потпретседник др. Мирослав Плој: Пошто се нико више није јавно за реч, претрес у начелу је завршен. Сада ћемо прећи на поименично гласање о овом законском предлогу у начелу. Господа која су за пријем овог законског предлога, гласаће са „за“, а која су против, гласаће са „против“. Молим г. секретара да изврши прозивку.

Секретар др. Ђура Котур прозива господу сенаторе који су гласали овако:

Алибеговић Асим — за
 Алкалај др. Исак — отсутан
 Алтипармаковић Јован — отсутан
 Арнаутовић Шериф — за
 Бањанин Јово — отсутан
 Богојевић Васа — за
 Видаковић Антун — за
 Видаковић Љубомир — отсутан
 Виловић Осман — за
 Врбанић др. Милан — отсутан
 Вујић Павле — за
 Гавриловић др. Богдан — за
 Гај Људевит — отсутан
 Глушац др. Васо — за
 Гмајнер др. Иван — отсутан
 Грасл др. Георг — за
 Грегорин др. Густав — за
 Десница др. Урош — отсутан
 Добринић Петар — за
 Драговић Милутин — за
 Ђирлић Петар — за
 Ђорђевић Драгослав — отсутан
 Живановић Јеремија — за
 Зец др. Петар — отсутан
 Иванишевић Дон Фран — за
 Ивановић Драгољуб — отсутан
 Ивковић др. Момчило — отсутан
 Илициновић Димитрије — отсутан
 Јалжабетић Томо — за
 Јанковић Стјепан — за
 Јовановић Ж. Милоје — за
 Карамехмедовић др. Хамдија — отсутан
 Ковачевић Томо — отсутан
 Костић Петар — отсутан
 Котур др. Ђура — за
 Круљ др. Урош — за
 Кукучевић-Сакцински Фран — отсутан
 Љубибратић др. Саво — отсутан
 Мажураић др. Желимир — отсутан
 Мајстровић др. Иван — отсутан
 Марјановић Милан — отсутан
 Махмутбеговић Сефедин — за
 Мићић др. Мића — за
 Михалчић Стеван — за
 Муфтић Салем — отсутан
 Нешковић Јован — за
 Новак др. Фран — отсутан
 Обрадовић Паја — отсутан
 Павелић др. Анте — отсутан
 Петровић Добросав — отсутан
 Поповић Дака — за
 Поповић Матија — за
 Поповић Милан — отсутан
 Равнихар др. Владимир — за
 Радовановић Крста — за
 Радуловић Марко — отсутан
 Рајар др. Јанко — отсутан

Рожић др. Валентин — за
 Самуровић Јанко — за
 Симоновић Милан — отсутан
 Смиљанић Крста — за
 Сочица Мујо — за
 Станковић Јован — за
 Станковић др. Раденко — отсутан
 Сулејмановић др. Џафер — за
 Теслић Петар — отсутан
 Тимотијевић Коста — отсутан
 Томашић др. Љубомир — отсутан
 Томић Светозар — отсутан
 Тринајстић др. Динко — отсутан
 Убавић Павле — за
 Улмански др. Саво — отсутан
 Франгеш др. Отон — отсутан
 Хаџи-Бошковић Трајко — за
 Хаџи-Ристић Спира — за
 Хрибар Иван — за
 Цветковић Јордан — отсутан
 Церовић Гаврило — отсутан
 Цаковић Милован — за
 Шверљуга др. Станко — отсутан
 Шиловић др. Јосип — отсутан
 Шола Атанасије — отсутан
 Шуперина др. Бењамин — за

После гласања.

Потпретседник др. Мирослав Плој: Изволите чути, господо сенатори, резултат гласања. Гласало је свега 40 господа сенатора и сви су гласали за овај законски предлог у начелу. Према томе, објављујем да је законски предлог о Допунском споразуму уз Споразум о клирингу између Краљевине Југославије и Швајцарске Конфедерације примљен у начелу. — Прелазимо сад на претрес законског предлога у појединостима. Молим г. известиоца да прочита § 1 законског предлога.

Известилац Милоје Ж. Јовановић чита наслов и § 1 законског предлога (Види саст. IV).

Потпретседник др. Мирослав Плој: Стављам на гласање прочитани § 1 овог законског предлога. Она господа сенатори која су за § 1, нека изволе седети, а она која су против, нека изволе устати. (Сви седе.) Пошто сви седе, објављујем да је прочитани § 1 једногласно примљен. — Молим г. известиоца да прочита § 2.

Известилац Милоје Ж. Јовановић чита § 2. (Види саст. IV).

Потпретседник др. Мирослав Плој: Господа која су за § 2, нека изволе седети, а она која су против, нека изволе устати. (Сви седе.) Пошто сви седе, § 2 примљен је једногласно. — Према томе, објављујем да је овај законски предлог и у појединостима примљен.

Прелазимо сада на коначно поименично гласање о законском предлогу у целини.

Молим г. секретара да изволи прозивати г. сенаторе.

Секретар др. Ђура Котур прозива господу сенаторе који су гласали овако:

Алибеговић Асим — за
 Алкалај др. Исак — отсутан
 Алтипармаковић Јован — за
 Арнаутовић Шериф — за
 Бањанин Јово — за

Богојевић Васа — за
 Видаковић Антун — за
 Видаковић Љубомир — отсутан
 Виловић Осман — за
 Врбанић др. Милан — отсутан
 Вујић Павле — за
 Гавриловић др. Богдан — за
 Гај Људевит — отсутан
 Глушац др. Васо — за
 Гмајнер др. Иван — отсутан
 Грасл др. Георг — за
 Грегорин др. Густав — за
 Десница др. Урош — отсутан
 Добринић Петар — за
 Драговић Милутин — отсутан
 Ђирлић Петар — за
 Ђорђевић Драгослав — отсутан
 Живановић Јеремија — за
 Зец др. Петар — отсутан
 Иванишевић Дон Франо — за
 Ивановић Драгољуб — отсутан
 Ивковић др. Момчило — отсутан
 Илиџановић Димитрије — отсутан
 Јалжабетић Томо — за
 Јанковић Стјепан — отсутан
 Јовановић Ж. Милоје — за
 Карамехмедовић др. Хамдија — отсутан
 Ковачевић Томо — отсутан
 Костић Петар — отсутан
 Котур др. Ђура — за
 Круљ др. Урош — за
 Кукуљевић-Сакцински Фран — отсутан
 Љубибратић др. Саво — за
 Мажуранић др. Желимир — отсутан
 Мајстровић др. Иван — отсутан
 Марјановић Милан — отсутан
 Махмутбеговић Сефедин — за
 Мићић др. Мића — за
 Михалцић Стеван — за
 Муфтић Салем — отсутан
 Нешковић Јован — за
 Новак др. Фран — отсутан
 Обрадовић Паја — отсутан
 Павелић др. Анте — отсутан
 Петровић Добросав — отсутан
 Поповић Дака — за
 Поповић Матија — за
 Поповић Милан — за
 Равнихар др. Владимир — за
 Радовановић Крста — за
 Радуловић Марко — отсутан
 Рајар др. Јанко — отсутан
 Рожић др. Валентин — за
 Самуровић Јанко — за
 Симоновић Милан — отсутан
 Смиљанић Крста — за
 Сочица Мујо — за
 Станковић Јован — за
 Станковић др. Раденко — отсутан
 Сулејмановић др. Џафер — за
 Теслић Петар — отсутан
 Тимотијевић Коста — за
 Томашић др. Љубомир — отсутан
 Томић Светозар — отсутан
 Тринајстић др. Динко — отсутан
 Убавић Павле — за
 Улмански др. Саво — отсутан
 Франгеш др. Отон — отсутан

Хаџи-Бошковић Трајко — за
 Хаџи-Ристић Спира — за
 Хрибар Иван — за
 Цветковић Јордан — за
 Церовић Гаврило — за
 Џаковић Милован — за
 Шверљуга др. Станко — отсутан
 Шиловић др. Јосип — отсутан
 Шола Атанасије — отсутан
 Шуперина др. Бењамин — за

После гласања.

Потпретседник др. Мирослав Плој: Изволите господо сенатори, чути резултат гласања. Гласало је свега 45 г.г. сенатора и сви су гласали „за”. Тиме је овај законски нацрт коначно у целини прихваћен.

Прелазимо сада на другу тачку дневнога реда, то је претрес извештаја Одбора о предлогу Закона о обавезном телесном васпитању.

Молим г. известиоца да заузме своје место.

Известилац Јеремија Живановић: Господо сенатори, изволите најпре чути извештај који је Одбор за претрес овога законског предлога упутио Сенату Краљевине Југославије, а који гласи:

СЕНАТУ КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ БЕОГРАД.

Одбор Сената за проучавање законског предлога о обавезном телесном васпитању проучио је овај законски предлог на својој седници од 25 ов. месеца, те саобразно акту. Сената од 23 новембра 1933 године под Бр. 2757 подноси овај

ИЗВЕШТАЈ:

Одбор је на својој седници свестрано проучио овај законски предлог који има за циљ да путем физичког васпитања поради на побољшању општег народног здравља. Подижући телесну отпорност подиже се и усавршава уједно и морал народни. Овај законски предлог исто тако тежи да општи културни ниво нашега народа дигне до онога ступња, који му је одређен нашим расним одликама да би се путем физичког васпитања народне снаге припремила народна омладина за самостални рад и вођење у будућности.

Имајући у виду да овај законски предлог повољно решава питање телесног, моралног и националног васпитања и подизања омладине, Одбору је част предложити Сенату, да овај законски предлог прими у целини онако, како га је и Народна скупштина усвојила.

За известиоца одређен је г. Јеремија Живановић, сенатор.

Секретар,
Јеремија Живановић, с. р.
 Претседник Одбора,
Крста Смиљанић, с. р.

Чланови:

Др. Бењамин Шуперина, с. р.
Атанасије Шола, с. р.
Франо Иванишевић, с. р.
Павле Вујић, с. р.
Мујо Сочица, с. р.
Др. Рожић Валентин, с. р.

Потпретседник др. Мирослав Плој: Отварам начелни претрес. Реч има известилац г. Јеремија Живановић.

Известилац Јеремија Живановић: Господо сенатори, Закон који је данас на дневном реду, иако кратак и по изгледу незнатан, долази у ред најважнијих закона с којима Сенат има да се позабави. Његова је важност у томе, што се он не односи само на један ужи круг, на једну генерацију, на један крај или на једно време, него се тиче целог нашег народа, и не само садашњице, него ближе и даље наше будућности.

Иако би се, по његову називу, рекло да он има само да регулише телесно васпитање нашег народа, он се протеже и на морално, и на интелектуално, и на национално-политичко његово васпитање. Да је, пак, телесно ојачање — и кад би само оно било у питању — од користи и по производњу једнога народа, да од тога зависи и његово привређивање, јасно је по себи, те је тако овај Закон у непосредној вези и са побољшањем привредног, а тиме и материјалног стања нашега народа и наше државе.

Ја немам, господо сенатори, нарочите потребе да вам са овога места говорим о вредности телесног васпитања уопште и о значају једног оваквог Закона за наше прилике. Хоћу само да нагласим како се понегде још одржава мишљење да је наш народ, као претежно сељачки и живећи у слободној природи, на чисту зраку, без велике потребе за систематским васпитањем, као на пример народи где је много мање сељачког а много више фабричког радништва. Пре свега, крај свих подесних хигијенских природних погодаба, здравље и нашег сеоског света далеко је од завидног стања, а друго, овај Закон нема само узан круг своје примене — само телесно васпитање — већ, као што рекох, обухвата и друге стране васпитања нашега народа, уз то, у првом реду он и у физичко васпитање, у тај важан рад, уноси и један систем. Није довољно само *радити*, већ треба знати и *како се има радити* ако се жели пун успех.

Да се и у нас још одавна поклањала пажња систематском телесном васпитању, најбоље може посведочити чињеница да је у Србији пре пуних 90 година постојала нарочита гимнастичка школа, коју су похађали не само ученици и војници већ и грађанска омладина. У Будимско Пештанском Скоротечи за годину 1844 објављен је допис из Београда, у мају месецу, о „Школи мачоборства“ Георгија Марковића и њеној корисности за омладину. „Мило је видити — вели се у допису — како се неуморна сербска младеж, откако се појавише мало топлији дани, у сваком скоро куту око пространог Београда непрестано упражњава у гимнастическом тела движенију, особито у мачоборству.“

А да је још тада било и родољуба вољних помоћи овај користан рад, сведочи пример Јована Нинића, ондашњег начелника контроле државних рачуна, који је, сем обилног помагања сиромашних ученика у гимнастичким потребама, давао школе и 1000 форината годишње новчане помоћи.

У нашој држави обавезно телесно вежбање у школама било је најпре у Словеначкој и Далмацији, по наставном плану аустријском из године 1849; у Хрватској и Славонији почиње 1874; у Ср-

бији од 1883, у почетку са учитељима официрима. Али и пре тих година било је необавезне обуке гимнастичке у школама, као што је, на пр., у Загребу још године 1859 обучавао Фридрих Сингер, а у Србији је две године пре обавезног телесног вежбања основано прво гимнастичко друштво по немачком и швајцарском узору. Спортских удружења имали смо још и раније, нарочито стрељачких, од којих, на пример, осечко постоји више од 100 година. Па ипак, ово васпитање било је мање-више узредно, и већи значај добило је тек последњих година, откако су се почеле све живље и живље оснивати организације „Сокола“ и њима слична витешка и спортска удружења, од којих се погметна нарочито брзо шире. Нисмо, дакле, оскудевали у организацијама ове врсте, и има их које успешно раде већ деценијама. Али оно што недостаје, то је недовољна веза у целој тој акцији, или, још пре, недовољна хармонија, немање система, оскудица мере, због чега се јавља опасност да у развоју појединих установа за телесно развиће не ојачају нежељене стране и да се идеалистичке побуде не извргну у чисто материјалистичке. Немиле сцене на понеким ногометним утакмицама, и све огорченија полемика између наших спортиста преко јавности, навешћују увлачење врло неповољних тенденција у установе са чисто идеалистичким задацима. Све то мора забринути пријатеље телесног васпитања наше омладине, и зато се и из тога разлога мора свесрдно поздравити доношење једнога Закона који би у ову акцију унео потребан ред и младалачке енергије правилније развијао и корисније упућивао, како би оне послужиле не само краткој забави оних хиљада посматрача, већ једном великом националном циљу, једном високом општем народном задатку.

* * *

При подношењу овога пројекта Народној скупштини изложено је шта су, у последње време, други народи учинили за обавезну наставу телесног васпитања. Италија је, на пр., тим путем створила организације са близу 2¹/₂ милиона чланова, те је тако практично остварила „принцип наоружања васколиког народа“, али и довољно јасно показала пут и другим народима. Да овде не помињем Немачку и Мађарску, довољно је изнети да и Бугарска има Закон о обавезном физичком васпитању још од пре две године, а да је, независно од Закона, врло много урадила и у школама, јасно је за свакога који је имао прилике да у њиховој држави види ученике гимназија и средњих стручних школа.

Како се у погледу на то стоји код нас?

Ми смо још на почетку. У нашој држави има мушке деце од 6—14 година око 720.000. У „Соколу“ — главној нашој организацији за телесно васпитавање — свега их је 44.625; од мушких лица у нараштају од 12—18 година у „Соколу“ је 20.646; у 8 генерација од 18—26 година, где је мушких око 960.000, у „Соколу“ је само 29.548. Укупан број наше организоване омладине, у свима организацијама за телесни узгој, не прелази 270.000, или 2,3% целокупног становништва. Сами бројеви довољно показују колико је ово питање данас прешно.

Министарство физичког васпитања, после де-

тањног проучавања овог питања, користило се и системима рада ове врсте у другим државама, те је нацрт израђен са много пажње. Али што њему даје нарочиту вредност то је што он није само копија туђих система, већ је рађен специјално за наше прилике, наслањајући се на наше обичаје, наше навике, на наше потребе и наше националне одлике.

Ја ћу указати само на неке од његових важнијих страна.

Рекох да се предложени нацрт не бави само ужим телесним васпитањем, него у њему има доста елемената из моралног, интелектуалног и уопште политичког васпитања нашег народа. Њиме се тражи да се да омладини, — мислим на ону омладину која ће бити васпитана у овоме праву ван школе, која је изишла из школе, — њој се даје прилика да се усаврши у ономе што ће јој за живот бити тако потребно, да се учврсти, допуни и прошири оно што је научено у основној школи. Тражи се, на пример, да се науче основни елементи оријентације на терену, читање карата, „Обука о свима дужностима грађана, савремена питања јавног живота и културни елементи националног васпитања“, оно што је тако потребно нашој омладини.

Кад се зна колики је у највећем делу наше државе размак од довршене основне школе до поласка у војску и колико су наши школски кругови расправљали о начинима да се та празнина успешно попуни, онда сваки пријатељ просветног напретка може само поздравити предложени нацрт, који тако подесно и тако корисно попуњава тај размак, не само не дајући да се заборави научено, већ да се знатно подигне и начини трајном духовном својином. И са те стране пројекат који је пред вама врло корисно делује.

Образложење овога нацрта, при изношењу пред Народну скупштину, дотиче се и његова материјална ефекта. И та страна говори у његову корист. Докле ће за прве три године његова важница у буџету државном бити извештан мањак — опет не ни пуних 20 милиона динара за све то време — од четврте године јављаће се поштуна уштеда, која ће већ у години 1939/40 износити 167.470.000 динара. Та ће уштеда долазити отуда што ће обвезници васпитавани по овом закону ступати на војну вежбу два месеца доцније од осталих регрута, те ће се тиме знатно смањивати трошкови на издржавање војске.

Али ја сматрам, господо, да ће та цифра бити много већа, јер за привређивање много значи, када тај број те младе радничке снаге остане још пуна два месеца да привређује било код својих кућа, било код других привредних запослења. Нека се узме, господо, да њихово дневно привређивање износи само 10 динара, и да се у року од 2 месеца привређује 40 радних дана, то ће већ износити суму око 50 милиона динара, те ће тако стварни вишак бити знатно већи од оних цифара, које су изнесене у плану финансијскога ефекта овога закона. Према томе материјална корист није сама она уштеда у државном буџету, него и овај привредни допринос, који ће ти младићи код својих кућа постићи.

Али да оставимо, господо сенатори, ову чисто материјалну корист. Највећа је корист од о-

вога законског пројекта у томе, што ће ојачати телесно здравље нашега народа, и што ће се ширити и учвршћивати дух јединства у нашој држави. Колико је то драгоцено, колико је то високо и свето, ја мислим, господо, да то не треба напосе спомињати, нити кога овде убеђивати. Сваки је до дна душе убеђен у величину и једнога и другог, и сваки је позван да допринесе по својој могућности свему ономе што служи народноме здрављу и подизању народнога духа. Подижимо здравље, подижимо дух јединства, подижимо телесну снагу нашега народа; у јакој држави дајмо пун израз њеној снази!

Господо сенатори, ми смо толико пута изјављивали, да то наше спремање нема никаквих освајачких намера; ми смо увек истицали да смо за мир; да хоћемо да будемо заточници мира, и то и овде изјављујемо. Али исто тако знамо, да чување мира претставља имање снаге, да онај који има више снаге, пружа већу гаранцију за мир. И у интересу и нас самих и свих оних који желе да се одржи мир, морамо бити што јачи, да будемо што већа гаранција за трајан мир. Ако је икому потребан мир, тај је мир потребан нама, пред којима стоје многи задаци и многа поља, која нећу рећи да су нетакнута и нимало обрађена, али која нису обрађена како би требало. Културно, просветно поље још није обрађено онако како би требало, не зато што га нисмо хтели обрађивати, него зато што нисмо имали када да га обрађујемо. Један део нашега народа био је спутаван туђином, није се могао довољно културно развијати у народном духу, а други део нашега народа морао је највише своје енергије истрошити у ратовима. Према томе је јасно колико је свима нама драгоцен мир, да можемо на том пољу развијати оне племените способности које наш народ има. Сматрајући, дакле, да ће и овај пројекат бити једна велика и једна јака гаранција за мир, ја вас молим, господо сенатори, да га једногласно и једнодушно примите. (Живо одобравање).

Потпретседник др. Мирослав Плој: Има реч господин Министар за физичко васпитање народа.

Министар за физичко васпитање народа др. Лавослав Ханжек: Господо сенатори, након лепих речи господина извештачеља готово не би требало да узимам реч. Допустите ми ипак да са неколико примедба илуструјем оvdје потицаје за овај закон да би тим отклонио сваку сумњу о чистоти законских мотива и интенцијама Кр. владе.

Животно осећање, динамика људске снаге, радост за живот задобила је у време данашње нове генерације један тако изразит и посебан облик, да могу рећи да су ови покрети тела, ова потреба гibaња, да је то неговање тела и жеља за вештинама и натецањима постала нарочит елеменат нашег укупног културног живота. И ми од старије генерације и ми смо се заносили за животом, и ми смо осећали потребе лепоте, али, на жалост, или је то стил нашега живота био, ми смо ту лепоту, господо сенатори, сањали у мрачним мансардама под утисцима младалачких песничких инспирација, сањали смо о сунцу и о кристалном зраку на планинама, и о лепоти тела и живота, и то је остао само један сањ, једна наша чежња. А данас, господо сенатори, омладина преживљава те чежње и те споме наше. Она са властитим плућима удише тај чи-

сти зрак за којим смо ми чезнули, она упија то сунце и његове зраке у властито своје тело и она у ритмици људскога тела и у изразу људског потенцијала изживљује све оне велике и снажне покрете наше душе за које смо ми само желели да их стигнемо, а да нисмо никад за жељом кренули.

Особито је карактеристично за данашње доба што је оно у томе разбујалом телесном вежбању претекло свако доба историје људске. Оно је претекло и оно агонално доба класичне Грчке ако ни у чему другом, а оно тиме што је оно агонално време омогућавало овакво телесно вежбање само појединцима, одабраницима људског друштва, а данас је то телесно вежбање и та телесна вештина и могућност натецања постала једна појава масе; својина најширих слојева народа а само телесно васпитање, а држим, да је постало један од најважнијих фактора социјалног изједначења. Али, господо, још једна битна разлика постоји између садањег доба и доба некадање агоналне Грчке у том што се то вежбање тела, то олимпијско натецање вршило у грчком друштву посве самостално и независно од задатака, сврха и потреба грчког полиса. Данашње модерно време имаде према томе ту предност, да гдегод у националном и државном покрету видите жељу за изражавањем неке енергије, увек се телесно васпитање и натецање изводи тако као да је то неки адекватни израз оном прегнућу што га народ у својој државној организацији треба да дала. Тако ми видимо у напрезању једне Немачке, Италије и многих других држава око нас, да су готово све сакупљене националне енергије увек нашле адекватан израз и у телесном вежбању своје омладине. И што је природније, него да је држава видећи те живе снаге свог властитог народа, узела их као телесно средство своје политике и да је организацију и методе изградње тога телесног васпитања узела као један од битних задатака своје државне и управне делатности. То видите данас на свим странама света, а то помало видимо и код нас. Ми смо тек на почетку стварања у том погледу мало смо закаснили, али можда нам је то баш добро дошло, да можемо да се користимо туђим искуством. Као што у свакој другој ствари тако је и овде одлучно питање за које сврхе и циљеве треба држава да употреби телесно васпитање своје омладине. Циљеви и сврхе опште националног значаја детерминишу и организацију и методе самога рада. Сврхе су врло различите и оне су углавном диктоване унутарњим саставом, психом самога народа и потребама народа и државе. У том погледу ми смо Југословени у врло повољном и сретном положају.

Ако нам је основ живота чувати стечено крвавим заслугама наших најбољих синова; чувати мир у целоме свету, дати могућност живота свакоме ралљивом и способном; ако нам је циљ да народ који се уједињено доспе у том социолошком процесу на ону коначну сврху пуног духовног уједињења, онда наши циљеви могу бити обележени сасвим кратко и јасно. Ми желимо путем физичког васпитања окупити целокупну нашу омладину за освештење у смеру националног државног јединства, за одгој у једној дисциплини, за један ралљив живот читавог народа. Ми желимо да окупимо нашу омладину за активно суделовање,

за јавне послове у будућности; да је упознамо са свима потребама наше земље и нашег народа; да је упознамо са нашом прошлошћу и необоривим циљевима наше будућности. Ми желимо да нашу омладину сакупимо, да је дигнемо културно, морално и национално, а нарочито да нашем селу незбринutom створимо културно средиште у једној здравој организацији наше омладине. Ми желимо да дигнемо општи културни ниво и општи ниво народног здравља неговањем тела. Ми желимо да га оспособимо и за обрану наше земље и обрану оне течевине коју смо дужни сачувати не само нашим пређима него и нашој деци и нашим будућим покољењима која ће доћи иза нас. И кад смо те опште народне циљеве поставили, онда је јасно да и наша организација не може бити спроведена на једном уском терену, нарочито сталешке делатности или политичких система. Она може бити само један широки општи национални основ, па је ради тога и законски предлог усвојио да је телесни узгој којим се жели да дигну моралне одлике нашега народа, национална свест нашег народа, телесна снага и здравље, — стављен на једну тако широку основу да буде приступачан свима без разлике вере, без разлике страначке припадности. И ми смо се, господо, одлучили зато да ту широку основу нађемо у обавезним празничним течајевима основаним у седиштима основних школа. Одлучили смо се за средиште основних школа, јер су те јединице разгранате у целој земљи, а одлучили смо се и зато јер она има нарочито културни значај.

Ми смо се одлучили зато баш и ради тога, јер учитељ основне школе, који ће ту омладину обучавати у самој основној школи, природно је позван да тај посао настави и у ваншколским течајевима, у којима ће већ стечено знање наставити и проширивати до уласка у војску. Ми смо али, господо, омогућили и то да организације витешке за телесно васпитање народа, мислећи код тога у првоме реду на наш југословенски Соко, а после и на оне организације које ће се саобразити са законом, могу да извршују то телесно васпитање. Ми смо се одлучили да на овако широкој бази заснујемо, рачунајући с једне стране, да ћемо у селу створити ту јединицу у којој ће се окупљати наша омладина и да ћемо прокрчити пут и нашим организацијама које се оснивају на добровољству, да могу наћи могућности једног општег проширења на читавој територији наше земље.

Ми за сада нисмо увели у ваншколско васпитање жење, зато што желимо да се најпре послужимо искуством које ћемо примити извођењем ових течајева за мушкарце. Ако ништа друго, господо, неће дати ово васпитање, него то да у нашем народу пробудимо једну свест колективитета, једну свест онога витештва које он може да чита у нашој народној историји, ако ништа друго него то да учинимо да то вежбање постане једним фактором нашега прогреса и створимо истинито и духовно јединство, ја мислим да онда трошење наших снага и наших новца неће бити узалудно. Али ја се надам и томе, да ћемо ми крај тих општих националних сврха испунити и оне сврхе, које треба да носимо увек на уму, да оспособимо нашу земљу и наш народ за обрану.

Ако то овај Закон умогне створити или томе нешто допринети, он ће испунити и своју сврху.

Ја сам уверен да ће тај Закон, буде ли примењиван по оним циљевима које смо себи поставили и на онај начин који смо замислили, дати позитивне резултате, који ће бити од користи и нашој држави и нашем народу. (Бурно одобравање.)

Потпретседник др. Мирослав Плој: Има реч сенатор г. др. Владимир Равнихар.

Др. Владимир Равнихар: Господо сенатори, топло поздрављамо поднети закон, поздрављамо хвале вредну иницијативу Краљевске владе, јербо нама доказује да у пуној мери зна задатак, који јој ставља модерна савремена држава. Многих има који си претстављају државу као нешто над нама или нешто ван нас стојеће. Али, господо, држава смо ми сами, жива бића, територијално ограничени део човечанског друштва, који си у тој заједници кујемо своју судбину. Ради се о добробити ове заједнице и тиме о свију нас кад год поставимо какво културно, господарско или социјално питање. А да је данашње човечанско друштво у тим погледима много претензивније него је било у прошлости, о томе нема сумње. Оно је културније, на вишем степену цивилизације, много више свесно човечанских права него у прошлости. Модерна држава захтева од својих претставника, да тачно одреде своје односе према култури, према господарству и према социјалним питањима; дужни су, да си јасно зацртају циљ, кога заједница хоће да постиже у међународном свету и да нама указује путеве, по којима можемо да достигнемо претпостављени циљ. Право и дужност заступника државне заједнице, режима, јесте, да нама покажу правац, у коме нека се креће њихова културна политика; како ће уредити господарство, како мотре социјалне проблеме. Од способности режима самог зависи да ли ужива поуздање и поверење друштва. Развитак модерне државе иде за тим, не само да даје за решење тих проблема иницијативу, него да је суверено савлађива, а да никоме не допусти да јој смете рачуне. Све околу нас губље се у том правцу, па и наша држава путем своје репрезентанце не може да застане, ако неће, да је време и прилике прстижу. Не да би слепо следовала своје суседе те тражила узор у иностранству. Погрешно би то било и у политичком и господарском погледу.

Ни фашизам, ни лични режим није умесан по нашу државу. Југославија и према својој култури и према својим господарским и културним приликама тражи свој специјални режим, свој ауторитарни режим, који нека спроведе, чим си је начисто у погледу свог политичког циља, своју политику до краја без обзира на лево или десно. Свој политички циљ, благодарећи своме Краљу, имамо. Прегнантно наш је политички програм изражен у фундаменталним начелима: јединство државе, јединство народа. Задатак режима је у томе, да помоћу своје авторитете куша постићи тај свој циљ, помоћу свих моралних средстава, бескомпромисно у свим гранама просвете и господарства. То нека је речено свима који у неразумевању положаја преуређивају данашњи режим те се опиру његовим интенцијама. У том смислу разумети је најновије господарске уредбе наше. Владе, у том смислу оцењивати закон о Соколу Краљевине Југославије, закон о ватрогасцима, као и закон који нама данас предлежи и о којем расправљамо тај час. Није то никакав етатизам него излив здравог сакро. егоиз-

ма, оправдани захтев да имаде режим своју апсолутну ингеренцију на читав јавни живот и да тај живот окрене према постављеноме политичком циљу и сврси. Сокол, Ватрогасство нису државне институције, а витални интереси државе траже, да сврха и рад таквих као и свију других институција, макар произилазиле из приватне иницијативе, служе једној јединственој националној политици југословенској. (Одобравање)

Господо сенатори! Господин Министар као и господин извештач лепим, изабраним речима уверили су нас потпуно о резон д'етр предложеног закона, тако да је тешко додати још какву нову мисао. У циљу телесног, моралног и националног подизања омладине . . . . у овим трима уводним речима закона лапидарно јесте изражена његова основна мисао. Настава телесног васпитања дакле није сврха самој себи, у неку руку л'арт пур л'арт, него желимо и хоћемо ово васпитање, да тиме постигнемо вишу моралну снагу у народу, да заведемо и дигнемо у народу свест националног колектива и националне солидарности а тиме и држављанску свест. Мисао то је, која је изражена у оној вечито лепој и вечито истинској мисли, познатој и нама под називом соколске идеје. Соколској мисли није гомбање циљ него поглавито средство да појача све моралне врлине које су сачуване у народу да даје народу дух дисциплине, одлучности и јаке воље а да тако сасбражени дух успешно употреби за рад на културном, господарском и социјалном пољу, све пак у корист и за величину целокупног народа. Здрав дух у здравом телу. Здравље народа хоћемо, телесно, духовно и морално.

Тиме, господо сенатори, такнемо се проблема малог народа. Не брутална сила броја него унутарња вредност дотичног народа и његове државе нека одлучује. Међународни свет пружа нама доста примера о истинитости ове тезе. Холандија, Данска, Шведска а не напослед и Чехословачка видни су примери, како према броју мали народ, а високом културом те узорно развијеном привредом ужива у међународном животу једнаки углед, као и према броју свога пучанства јаче државе. Ово начело мора да проникне и у међународној политици, која не сме да прави разлику између великих и малих народа, теза, коју је бранио Вилзон у својим пунктацијама, те делили народе у оне првог и другог реда. Еволуцију у међународној политици у томе смислу започела је и Мала антанта, која у међусобној повезаности трију таквозваних малих држава претставља велесилу са преко 50,000.000 свога пучанства, да тако видљиво показује да је могуће мимонћи тезу, као да су само према својој глухој бројној вредности доминантне државе одлучујући фактор. Тиме посредно показује да је свака између савезних држава и Чехословачка и Румунија и Југославија вредна да је уважена као пуно вредни чиниоц са једнаким правима и дужностима у међународном свету. Претпоставка јест, да мали народ квалитетом парализује јачину квантитете великог народа. (Одобравање)

Важну улогу у томе погледу имаде баш развитак културе у народу, просветна његова политика. Недавно у овој зборници чуле су се речи: „Висина културе једног народа цени се највише по томе како народ гледа културни рад.“ Могло би се додати: какав правац давају претставници народа и

државници културном раду и својој културној политици. (Одобравање)

У предложеном Закону долази до видног изражаја културна политика Краљевске владе, а наша жеља је, и то се нама чини потребно да идемо у корак са развикој и у другим гранама културе. Зато апелујем на Краљевску владу да обухвати једнаком љубављу све гране културе, да ниједна не заостаје, да једнако третира поред физичке културе специјелно и духовну културу и књижевност и све лепе уметности. Сва је култура у служби свога народа, њезин развикој значи развикој самога народа. Претставници народа дужни су да јој укажу сву моралну па и материјалну помоћ. На уму имам на пример песму нашу. Југословени музички даровит смо народ, што нама доказују наше лепе народне песме. Оне творе скупочено народно благо које треба да учувамо. Многобројна су музичка и пјевачка друштва у нашој земљи. Пјевачки збори у држави организовани су у Јужно-славенском певачком савезу, установи која јасно показује како је исправно замишљена југословенска мисао, у којем правцу да креће југословенство, да никуме ништа не узимље а целини даје сву своју снагу. Србин, Хрват, Словенац сваки нека пјева на свој начин, како му његове мелодије пева народна душа те је у уметне песме претварају његови музичари, а све ове мелодије скупа нека створе наше заједничко културно благо, да се представља као целина и јединство вањскоме свету. То је програм који заслужује сву пажњу меродавних чинитеља и њихову помоћ. И наша песма вредна је да се обавезна настава у певању у школи и ван школе уреди нарочитим законом, то тим више, јер је песма најспособније средство за васпитање културе срца.

У жељи да Краљевска влада уважи ове напомене изјављујем да ћу са одушевљењем гласати за полнети Закон. (Аплауз и узвици: Живео!)

Потпретселник др. Мирослав Плој: Има реч г. Фран Иванишевић.

Дон Фран Иванишевић: Господо сенатори, ја са великим весељем поздрављам овај законски предлог, јер у њему ја видим једну обнову, једно јачање, један развикој нашег младог нараштаја у нашој држави и то не само у физичком него и у моралном и у националном погледу.

Ако је реч о физичком одгоју, вама је позната она латинска пословица: „менс сана ин корпоре сано“ што значи да је здрава памет у здравоме телу. Ова сама реченица по своме смислу претпоставља да осим мишица и зглобова у нашем физичком устројству има и нешто друго, а то је душевна моћ, која креће са овим стројем, то је памет, то је срце. И како знате у пракси живота да једино онда постиже се равнотежа у животу сваког појединог човека, кад је ту и један и други фактор, кад се човек и телесно и душевно развија у некој хармонији. Онда се човек одржава, то је прави живот уравнотеженог човека. Али, господо, ја мислим по ономе што видимо, да се та равнотежа изгубила, да се она пореметила, да се даје пуно више бриге телесном него ли душевном одгоју.

Спортови особито код нас пуно су обманули нашу младост. Спортови су здрави кад претстављају младалачку забаву, која ведри памет и јача

тело, али кад спортови долазе до страсти, а то је болест, онда се мути памет и квари се тело. И данас ми, пријатељи наше младости, кад гледамо онакве ногометне утакмице, па видимо да та младост сматра лопту идеалом, да поред ње нема никаквог другога нити већег идеала, то ми са великим жаљењем гледамо. Ја кад бих гледао са те стране само телесни одгој у овом законском предлогу не бих ни уста отворио, нити речи рекао.

Али има нешто друго што ме испуњава великом радошћу, као свакога од нас који љуби нашу младост и наш народ, а то је оно што је већ изложено у првом параграфу овог законског предлога, где се каже да ће се осим у телесном погледу водити рачуна и о моралном и националном одгоју, као што су врло лепо казали господа известилац и Министар. Ово је један препород не само физички него и душевни и национални, јер као што знате оне старе речи: на млађима свет остаје, на млађима остаје и домовина. Ми ако хоћемо процват наше домовине, ако јој желимо добра, ми морамо подићи као што треба млади нараштај, који неће бити само јаким мишица и брзих ногу, него ће имати и идеала и смисла за живот, да зна зашта живи, имаће пробудену свест и о свима својим правима као и дужностима према својој држави.

Ово је један велики задатак и он наравно треба да буде поверен великој организацији, која ће га спроводити и мени је врло мило што сам видео у параграфу 7 законског предлога да се овај задатак поверава, особито оно што се ради ван школе, на селима, да се овај задатак, велим, поверава соколским четима, Соколу Југославије, која је организација своје врсте, као што знате, највећа у нашој домовини Југославији и која има исти циљ: да уз телесни развој препорађа и дух, да га води идеалу, да га води да ради за своју домовину. С тога погледа ја не само да нисам против овога закона, него се потпуно слажем са његовим текстом у свима појединостима.

Али допустите ми, господо, да ми не смијемо прећи шутке преко неких чињеница које су избиле ове године и које би опет лако могле доћи на површину, ако не бацимо мало светла, ако мало не разјаснимо и не прочистимо овај посао и настојимо да избегнемо сваки нови сукоб, јер би сваки сукоб могао бити штетан по читаву ову законску основу и по њезин успех.

У почетку ове године јавила се у нашој држави, како је свима добро познато, посланица југославенског католичког епископата, у којој се организација Соко оптужује да одгаја омладину у протуверском и протуцрквеном духу. Вама је, господо, познато колико је ова посланица побудила реакцију најприје у редовима самога Сокола, у редовима грађанства па и у једном добром делу свећенства. Та је посланица била узроковала велико незадовољство, јер је пала неочекивано као гром из ведре неба, јер у нас није нико, а и ја сам 40 година проматрао рад и дјеловање Сокола, и нисам друкчије сматрао, него као једно чисто гимнастичко, чисто национално друштво. Та посланица је дала повода једној великој зловољи те је било страха код људи, да ће из те искре незадовољства лако врцнути пожар верске нетрпељивости и борбе, што би била једна велика неприлика за цркву и за државу. Али хвала Богу, та

искра није нашла довољно горива, она се је сама утрнула одмах у почетку јер ју је угушила побуђена свест нашега народа. (Бурни аплауз). Нико од нас не може узети на своју душу једну одговорност да збиља у читавом Соколу влада такво расположење против вере и против цркве. Биће да се који непријатан случај појавио негде, што је могуће особито код данашње младежи која се је на жалост удаљила од вере својих отаца, али нико не може јамчити да, ако се у појединим четатама и догоди нешто противно цркви и противно вери, да се из појединих случајева може протегнути на све друштво и да може рећи за цјели југословенски Соко да одгаја подмладак у проту-црквеном духу. У сваком друштву има одметника, било је и у друштву самога Исуса Христа, и тамо се нашао Јуда, али то су осамљени случајеви. А с друге стране нитко не сме да оспори право епископату као црквеној власти да пазни на одгој својих верника, особито омладине и да уложи свој протест где мисли да треба уложити. То право не сме нитко оспорити. Али ја сам то проматрао, јер сам био у тој ватри, па знам добро како је то питање ишло. Нико није оспорио то право, али је свако замерио онај моменат, онај час, кад се појавила ова посланица. (Бурни аплауз). У оном часу кад је наша држава имала великих тешкоћа у спољној политици и када су наши суседи састављали неки гвоздени обруч око Југославије, у таквом часу када су неки наши одроди и плаћеници у туђој служби слали динамите и бомбе да руше наше мостове и железнице и убијају невинне људе, у оном часу када су неки наши домаћи противници јединства, неки сепаратисте и федералисте доцисили резолуције и пунктације, да руше темеље јединства наше државе, у том незгодном часу долази и бискупска посланица да руши баш ону установу, која је увек стајала на бранику нашега јединства, а то је Соко. (Одобравање и плесак).

Господо сенатори, као што сам већ рекао, духовна власт има увек право да контролира одгој својих верника, али одредити да се онаква посланица чита у цркви, где свако долази, слуша и верује у оно што се тамо чита, јер масе не резонују, него живе под сугестијом, па да се та посланица чита са олтара, где се читају велике еванђеоске истине и побуде о љубави и братству, а том посланицом навештава се крижарска војна против Сокола, а да се пре тога није испитао кривац који се оптужује, дозволите ми да је то био један врло незгодан поступак. (Одобравање и плесак). Ја сам се тада као човек који 40 година прати рад Соколства, осетио побуђеним према својој савести, да јавно у новинама пожалим и покудим такав поступак, па ми дозволите да и овде, са овога места, изјавим да жалим такав поступак и желим да се никад више не понови. (Плесак и узвици: Живо!)

Господо сенатори, дозволите ми да овом приликом изразим своје особно осећање и схваћање. Ја појмим крчког бискупа др. Сребренића, који је изгледа био први иницијатор овог покрета против Сокола. Он је дошао у наше приморске крајеве из Словеније, где су већ пре рата постојале две странке, једна либерална, а друга клерикална. У служби либералне странке стајао је Соко, а у служби клерикалне странке Орао. Пошто је нестало

оне странке којој је он припадао и организације Орлова, природна је ствар да је он остао и даље непријатељ Сокола. Ја појмим и сарајевског надбискупа др. Шарнића, који је проживио сав свој век у Босни, где је 40 година управљала аналационална и нама скроз непријатељска аустријска влада. Аустријска владавина у Босни базирала на скроз конфесионалном темељу. То је мени назад 25 година отворено признао у Бечу барун Кучера који је толико година био адлатус цивилних гувернера Босне. Сва политика аустријска у Босни састојала се у томе како ће подупирати борбу између 400.000 католика, 600.000 муслимана и 800.000 православних Срба. То је она позната политика: дивиде ет импера! Разумљиво је да људи који су провели век у таквим приликама гледају на ствари једнострано. Ја то појмим, али никако не одобрявам да се методе које су се примењивале у бившој аналационалној и нама непријатељској Аустроугарској монархији, примењују и у данашњој нашој националној држави, (Одобравање) јер Аустрија је била за нас држава, у којој смо силом прилика боравили, а није била наша домовина, дочим је Југославија за нас данас и наша држава и наша домовина (Бурно одобравање).

Стога је потребно било да се стави у хармонију и појам цркве и државе, и појам вере и домовине, као што је наш неумрли Штросмајер ставио познато гесло: „Све за веру и за домовину“. Захваљујемо Богу да од свега тога није било никаквог зла какво је пријетило.

Ја вјерујем да је та посланица потекла из верских мотива, али није постигла свој циљ, ној се је догодило као оное сејачу, за кога се у Јеванђељу чита да је отишао на њиву да плевти коров, па је неспретно почупао више снопова здраве пшенице него корова. Ја мислим да је се тако догодило и у овом случају, али то је свршено и ми не треба на то више да се обазремо. Што је се та ствар овако лепо свршила има великих заслуга и наше свештенство које је прво дигло свој глас и својим изјавама примирило пучанство. За оно што је та посланица нашла реперкусије у интересима наше државе има великих заслуга и Председник наше државе Владе господин др. Спшкић, који је својим лепим изјавама умирно узбуђене духове и са једне и са друге стране.

Нама у Југославији не треба верских борби. (Гласови: Тако је!) Вама је познато да су верски ратови уништавали народе у историји човечанства и били од рђавих последица и за велике народе а камоли за нас који смо у првом развоју нашег државног живота. Нама не требају и ми нећемо верских ратова, јер наш Устав јамчи слободу вероисповести; ми хоћемо братску слогу и сложан рад а нама се у овом Закону отвара једно лепо поље да можемо на томе радити.

Једна ми је жалост на срцу, дозволите ми да кажем: иза ове посланице остао је један жалац на католичком свештенству као да је оно непријатељ наше државе. Дозволите ми да са овога места кажем да то не одговара истини. Наше свештенство остало је патриотично и ако оно у неком обзиру није увек довољно упућено у наше ствари, али ни у колико не одговара истини да наше католичко свештенство има тенденција које би биле на штету наше државе. А за то вам сво доказа баш при-

ликом ове посланице. Овде се показало да је се баш из редова нашега свештенства дигао први глас негодовања проти посланици. Вама је познато да је наш најстарији бискуп Учелини (Гласови: Жи-вео!), најстарији бискуп католички у Југославији, коме је 87 година, био први који је дигао одлучан глас против тога и рекао да је потребно да се што пре нађе начина како да се изглади ова ствар са Соколом. Иза бискупа Учелиниа, старца од 87 година, појавио се и један други борац, народни борац у Истри од 82 године, други свећеник народни који је сад најжалост покојни, а то је Вјекослав Спинчић. (Гласови: Слава му!) А иза њега читав низ нас других старих свећеника који нису могли затајити своје чувство него су га јавно казали, и још стотине других свећеника жупника који нису хтели прочитати ту посланицу и ако је било наређено, јер су сматрали да ће она узнемирити пучанство, а особито на граници да ће дати насладу нашим непријатељима.

Кад смо овде споменули једно овако сјајно лице, бискупа которског Учелиниа, који је наш стари прокушани борац још из доба нашег препорода у Далмацији, хоћу да споменем да је он још 1909 године, дакле пре рата, превео једно величанствено дело са талијанског језика „Дивину комедију“, на коме је послу радио 10—15 година. И пре рата, 1909 године, на граници Црне Горе и Аустрије, на положају врло деликатном на коме је био тај бискуп, он је на прочелном листу посветио то дело „слози и љубави Хрвата и Срба, јединокрвној и истојезичној браћи“, и то је побудило велику зловољу нарочито у Бечу, који је одмах реферисао у Рим Ватикану, и њему је отуда наређено да мора то одмах избрисати или спалити ту књигу. Били су му одредили и неку казну из Рима. Он те није опозвао нити би његов карактер допустио да то учини. И тај наш идеални југословенски бискуп, коме је данас 87 година, он је и сада пун свежине и ведрине. Ја сам једном пригодом с њим говорио назад мало времена. Са великим оптимизмом он гледа на будућност наше државе. Рекао ми је да је врло срећан што је дочекао да један потомак народне династије славних Карађорђевића влада нашом земљом, а то је наш мудри Краљ Александар Кога бискуп Учелини веома цени, као што наш љубљени Краљ веома уважава бискупа Учелиниа.

По жељи и налогу Њ. В. Краља, наш уметник Росандић израдио је попрсје бискупа Учелиниа, и то попрсје тога идеалног нашег бискупа неће ићи у збирку галерија слика, него ће по жељи Краљевој ресити Краљев Двор. Такву част ниједан католички црквени достојанственик није доживео као Учелини, што он потпуно и заслужује. (Аплауз).

Што се тиче католичког свећенства, има људи који нису упућени у наше ствари, а има их који су и занешењаци који све посматрају на свој особит начин. Ја сам то чуо више пута и нисам могао разумети зашто неки у јавним говорима увек се туже на неко „угрожавање хрватства и католичаста“. По ономе што је мени познато, ја не знам у чему је угрожено хрватство. Хрватство никада није било боље заштићено у слободи говора, у слободи своје литературе, у слободи свег грађанства можда ни за доба хрватске династије, као што

је заштићено данас у нашој држави.

Што се тиче католичке цркве, мени су добро познате прилике и сад и од прије. Ја сам назад 25 година био члан бечког парламента са неким мојим друговима који су овде присутни. Ја вам могу овде свечано изјавити да католичка црква није никад у бившој Аустроугарској монархији уживала те слободе ни толико материјалне и моралне потпоре, као што данас ужива у Југославији. (Аплауз и живо одобравање). То је истина која се не да ничим побити. Ево, ово је прилика да вам ово предочим и да вам покажем како је било расположење и како ће бити расположење кад будемо приступили извођењу и остварењу ове законске основе. Ја, господо, имам ту једну бојазан уза све лепе извештаје г. известиоца и г. Министра за физичко васпитање. Ја не знам који ће фактор овде утицати, јер, господо, ако ми у почетку такнемо у један, што но се каже, осинак, или паићемо на једну противштину, онда цела основа неће имати плода и успеха који ми сви желимо и који је намењен овим Законом. Ја гледам особито, господо, на село. Што је у школи, то ће се школски и обавити, али ја гледам оно што се ради ван школе, оно што се ради на селу. Јер, господо, село је снага наше Југославије — част грађовима — али село је наша снага и наша нада. Узмите па загледајте мало у статистику. Од 14,000,000 становника ја мислим да 10,000,000 отпада на наше сеоско пучанство. Ово наше сеоско пучанство треба поучити, њему треба поуке не толико физичке, у колико се физички развија у својој раду, али њему треба поуке да се у њему, као што је лепо казао г. Министар, пробуди народна свест, да се у њему пробуди свест да знаде за кога живи и за кога сутра треба да гине. Наша југословенска влада за последњих 14 година учинила је огромне кораке на пољу народне просвете — ја то добро знам. Ја кад сам био као младић па се сећам код нас у Далмацији, да су по четири жандарма стајала на вратима школске зграде. Народ није био просвећен и требало је жандармима отварати школу. Колико смо данас напредовали? Ја мислим да има 40—50 молби код нас у Приморској бановини, по којима се траже школе. Колико се та народна свест данас пробудила! Особито овде морам да похвалим Министарство војске и морнарице што је кроз своје касарне вежбало младе регруте на поучавању писмености и ту је показан ванредан успех. Ја сам био две до три године војни капелан па сам на своје очи гледао колико се у томе правцу добра учинило. Видео сам кад дође какав младић кући, који раније није знао писати, какво је весеље у кући кад виде да он уме читати и писати. Понављам, ми смо много напредовали, али је ипак жалосна чињеница да имамо још и данас до 40% аналфабета у Југославији а то је сведоца нашег великог застоја наспрам других држава на пољу народне просвете. Догађа се, као што је рекао господин извештач, а и ја сам видео на своје очи, да збиља оно дете од 12—20 година није никако имало више прилике да чита; или је био морнар или рибар или је био у гори и у осам година изгубио је све оно што је добио не само у моралу, просвети него и материјално. Кад би такав човек дошао код мене у жупски уред он се стидио јер није

знао више право ни да потпише своје име.

Ја се радујем што овај Закон долази баш ту да се попуни она празнина и она запуштеност и да се исправи све што је недотерано. Али погледајмо ко ће обавити све ово на селу код нас? Ту немате него два лица, а то је свештеник и учитељ. Ево сад долазим до онога што је важно за провађање закона, а то је да ту треба да буде једна потпуна хармонија и слога између попа и учитеља. Поп и учитељ на селу, то су вам као две руке на једном телу; ако се оне ломе и крше, ту нема помоћи телу, него оно мора да пропадне; а тога се ја врло бојим.

Ево конкретног случаја, г. Министре. Овде имате у Закону наведено да ће се ове вежбе изводити о празницима. Ја ту нарочито мислим на село. Оне ће се, дакле, изводити о недељама и благданима, кад је у сваком селу служба Божја у цркви. Ту се тражи и подесно место где се они могу скупити. Обично су у селу школе и цркве тако постављене да се налазе у средним места а око цркве има слободан простор. Можете ли помислити да свештеник код олтара обавља службу Божју а испред цркве долази 50—80 људи који изводе вежбе! То ће дати повода неприликама. То ваља свакако елиминирати. И пошто ће бити пословни ред ту, ја препоручујем да се то настоји што више изменити. Биће с једне стране кривице и до попа, који ће можда пркосити, али може бити исто тако од стране учитеља. Али на то треба да пазе они који ће то надгледати. Ту треба имати врло много осетљивости. Не сме се са овим вежбама потакнути који осећај било у верском или националном погледу. Ту, господо, не треба форсирати.

Добно сам једну вест да се још пре него ће ступити на снагу овај Закон у Шибенику догодило да су семеништарци, који имају своју зграду и школу, били обавезни да иду ван чинити своје вежбе са ученицама и ученицима. То није пријатно и згодно и то би требало елиминирати. Кад већ имају своје место где се вежбају, дајте им само учитеља. Не смемо ми ту дирнути ни у верски ни у племенски осећај, јер је вера велико непроцењиво благо нашег народа, и вера је најбољи регулатив морала и реда у држави; а исто тако и племенски осећај. Немојте се ви пуно зачаравати овом идејом да ће то лако ићи. Ту ваља показати велику тактику. Ми не смемо да кријемо оно што постоји: ми се још нисмо душевно сасвим спојили! Постоје три племена, три имена и ви не можете наједанпут код Хрвата, Срба и Словенаца форсирати да они забораве одједном своју прошлост. Ту треба велике тактике. Ту треба прелазно доба процеса стапања. То треба препустити не на неколико година, него деценијама. И то није тако лако, јер ако будете пробудили ту осетљивост у овом смислу, ви ћете имати покварен читав посао. Најпре треба ставити у сагласност свештеника и учитеља на селу, који су два главна фактора баш на селу. Ја бих желео да сваки свештеник, католик или некаатолик, ступи у ову акцију. Ја бих желео да у свакој соколској чети видим једног свештеника, јер ће бар његова присутност спречити зло које би се могло десити. Иначе са апстиненцијом ништа се не постижава, него позитивним радом. Ја ћу завршити своју напомену још једном речи. Ја се пуно веселим овом Закону и кажем: ја

видим један препород, једну нову велику акцију, један нови нараштај ту. Ми смо изградиле Југославију, али морамо признати, још нисмо изградиле добре Југословене. За то се хоће времена и пуно посла; а мислим да је ово време већ дошло да је овај посао тому намењен. Драго ми је што ће се ова нова зграда почети зидати из темеља а не с крова, наиме из села а не из града. У нижим слојевима сеоског пучанства ви ћете наћи, господо, толико не само снаге телесне, него и душевне енергије, непробуђене, латентне, — која ће овај покрет пробудити и ми ћемо једног дана изградити врло драгоцен материјал за наш бољи нараштај, за једну велику омладину, која ће служити за одбрану, напредак и процват наше домовине.

Онако исто као што су у старо време — читали сте — оне римске легије римског силног царства имале само једну реч на памети: *Salus rei publicae* тако бих ја желео да и наше младе нове југословенске легије, које ће се подигнути, имају само један идеал пред очима: *Salus Jugoslaviae* супрема лекс esto — Спас Југославије нека буде највиши закон! (Бурно одобравање и узвици: Браво!)

Потпредседник др. Мирослав Плој: Пошто се нико више није јавио за реч, то је претрес у начелу завршен. Прелазимо на поименично гласање. Господа која буду за пријем овог законског предлога у начелу, гласаће „за“, а господа која су противна, гласаће „против“.

Молим г. секретара да изволи извршити прозивку.

Секретар др. Ђура Котур прозива господу сенаторе и они су гласали овако:

Алибеговић Асим — за
 Алкалај др. Исак — за
 Алтипармаковић Јован — отсутан
 Арнаутовић Шериф — за
 Бањанин Јово — за
 Богојевић Васа — за
 Видаковић Антун — отсутан
 Видаковић Љубомир — за
 Виловић Осман — за
 Врбанић др. Милан — отсутан
 Вујић Павле — за
 Гавриловић др. Богдан — за
 Гај Људевит — отсутан
 Глушац др. Васо — за
 Гмајнер др. Иван — отсутан
 Грасл др. Георг — за
 Грегорић др. Густав — за
 Десница др. Урош — отсутан
 Добринић Петар — отсутан
 Драговић Милутин — отсутан
 Ђирлић Петар — отсутан
 Ђорђевић Драгослав — за
 Живановић Јеремија — за
 Зец др. Петар — за
 Иванишевић Дон Фран — за
 Ивковић др. Момчило — отсутан
 Ивановић Драгољуб — отсутан
 Илићановић Димитрије — отсутан
 Јалжабетић Томо — за
 Јанковић Стјепан — отсутан
 Јовановић Ж. Милоје — за
 Карамехмедовић др. Хамдија — отсутан
 Ковачевић Томо — отсутан

Костић Петар — отсутан
 Котур др. Ђура — за
 Круљ др. Урош — за
 Кукуљевић-Сакцински Фран — отсутан
 Љубибратић др. Саво — за
 Мажуранић др. Желимир — отсутан
 Мајстровић др. Иван — за
 Марјановић Милан — отсутан
 Махмутбеговић Сефедин — отсутан
 Мићић др. Мића — за
 Михалцић Стеван — за
 Муфтић Салем — отсутан
 Нешковић Јован — за
 Новак др. Фран — отсутан
 Обрадовић Паја — отсутан
 Павелић др. Анте — отсутан
 Петровић Добросав — отсутан
 Поповић Дака — за
 Поповић Матија — за
 Поповић Милан — за
 Равнихар др. Владимир — за
 Радовановић Крста — за
 Радуловић Марко — за
 Рајар др. Јанко — отсутан
 Рожић др. Валентин — за
 Самуровић Јанко — за
 Симоновић Милан — отсутан
 Смиљанић Крста — за
 Сочица Мујо — за
 Станковић Јован — за
 Станковић др. Раденко — отсутан
 Сулејмановић др. Џафер — отсутан
 Теслић Петар — отсутан
 Тимотијевић Коста — отсутан
 Томашић др. Љубомир — отсутан
 Томић Светозар — за
 Тринајстић др. Динко — за
 Убавић Павле — за
 Улмански др. Саво — отсутан
 Франгеш др. Отон — отсутан
 Хаџи-Бошковић Трајко — за
 Хаџи-Ристић Спира — за
 Хрибар Иван — за
 Цветковић Јордан — за
 Церовић Гаврило — за
 Џаковић Милован — за
 Шверљуга др. Станко — отсутан
 Шиловић др. Јосип — отсутан
 Шола Атанасије — за
 Шуперина др. Бењамин — за

После гласања

Потпретседник др. Мирослав Плој: Изволите, господо сенатори, чути резултат гласања. Гласало је 47 господо сенатора и сви су гласали за овај законски предлог. Према томе, објављујем да је овај законски предлог у начелу примљен.

Прелазимо на претрес у појединостима. Молим г. известноца да прочита § 1.

Известилац Јеремија Живановић чита наслов и § 1 законског предлога. (Види саст. IV.)

Потпретседник др. Мирослав Плој: Господа која су за то да се § 1 прими, нека изволе седети, а која су против, нека изволе устати. (Сви седе). Пошто сви седе, објављујем да је § 1 примљен. Изволите чути § 2.

За овим је Сенат, гласајући седењем и уста-

јањем о сваком поједином параграфу предлога Закона о обавезном телесном васпитању, у смислу одредбе чл. 55 Закона о пословном реду у Сенату, примио без дискусије једногласно све параграфе овог законског предлога, и то од § 2 до закључно § 29, по одборском предлогу и извештају.

Потпретседник др. Мирослав Плој: Тиме је овај законски предлог примљен и у појединостима.

Прелазимо на коначно поименично гласање о законском предлогу у целини. Молим г. секретара да изволи приступити прозивци г. г. сенатора.

Секретар др. Ђура Котур прозива господо сенаторе и они су гласали овако:

Алибеговић Асим — за
 Алкалај др. Исак — за
 Алтипармаковић Јован — отсутан
 Арнаутовић Шериф — за
 Бањанин Јово — за
 Богојевић Васа — за
 Видаковић Антун — за
 Видаковић Љубомир — отсутан
 Виловић Осман — за
 Врбанић др. Милан — отсутан
 Вујић Павле — за
 Гавриловић др. Богдан — за
 Гај Људевит — отсутан
 Глушац др. Васо — за
 Гмјнер др. Иван — отсутан
 Грасл др. Георг — за
 Грегорин др. Густав — за
 Десница др. Урош — отсутан
 Добринић Петар — отсутан
 Драговић Милутин — отсутан
 Ђирлић Петар — отсутан
 Ђорђевић Драгослав — за
 Живановић Јеремија — за
 Зец др. Петар — за
 Иванишевић Дон Фран — за
 Ивковић др. Момчило — отсутан
 Ивановић Драгољуб — отсутан
 Илићановић Димитрије — отсутан
 Јалжабетић Томо — за
 Јанковић Стјепан — отсутан
 Јовановић Ж. Милоје — за
 Карамехмедовић др. Хамдија — отсутан
 Ковачевић Томо — отсутан
 Костић Петар — отсутан
 Котур др. Ђура — за
 Круљ др. Урош — за
 Кукуљевић-Сакцински Фран — отсутан
 Љубибратић др. Саво — за
 Мажуранић др. Желимир — отсутан
 Мајстровић др. Иван — отсутан
 Марјановић Милан — отсутан
 Махмутбеговић Сефедин — отсутан
 Мићић др. Мића — за
 Михалцић Стеван — за
 Муфтић Салем — отсутан
 Нешковић Јован — за
 Новак др. Фран — отсутан
 Обрадовић Паја — отсутан
 Павелић др. Анте — отсутан
 Петровић Добросав — отсутан
 Поповић Дака — за
 Поповић Матија — за
 Поповић Милан — за
 Равнихар др. Владимир — за

Радовановић Крста — за
 Радуловић Марко — за
 Рајар др. Јанко — отсутан
 Рожић др. Валентин — за
 Самуровић Јанко — за
 Симоновић Милан — отсутан
 Смиљанић Крста — за
 Сочица Мујо — за
 Станковић Јован — отсутан
 Станковић др. Раденко — отсутан
 Сулејмановић др. Џафер — отсутан
 Теслић Петар — отсутан
 Тимотијевић Коста — за
 Томашић др. Љубомир — отсутан
 Томић Светозар — за
 Тринајстић др. Динко — за
 Убавић Павле — за
 Улмански др. Саво — отсутан
 Франгеш др. Отон — отсутан
 Хаџи-Бошковић Трајко — за
 Хаџи-Ристић Спира — за
 Хрибар Иван — за
 Цветковић Јордан — за
 Церовић Гаврило — за
 Џаковић Милован — за
 Шверљуга др. Станко — отсутан
 Шиловић др. Јосип — отсутан
 Шола Атанасије — за
 Шуперина др. Бењамин — за

После гласања

Потпретседник др. Мирослав Плој: Изволите чути, господе сенатори, резултат гласања. Гласало је у свему 46 госпoде сенатора и сви су гласали за овај предлог Закона. Према томе, оглашужем да је законски предлог о обавезном телесном васпитању прихваћен од Сената како у начелу тако и коначно у целини.

Према томе, ми смо завршили данашњи дневни ред. Част ми је предложити Вам за идућу седницу, која ће бити сутра, 30 новембра, у 10 сати пре подне, следећи дневни ред:

1 — Претрес интерпелације сенатора г. Милоја Ж. Јовановића на г. Министра унутрашњих послова о незаконитом лишењу слободe свештеника и учитеља од стране полицијских власти у Срезу добричком;

2 — Претрес интерпелације сенатора г. др. Ивана Мајстровића на г. Министра унутрашњих послова о дозволи усељења и трајног боравка на територији наше државе скупини од 350 избеглих јеврејских породица из Немачког Рајха.

Да ли се прима овај дневни ред? (Прима се). Пошто се прима, закључујем данашњу седницу, а идућу заказујем за сутра, у 10 сати пре подне, са означеним дневним редом.

Седница је закључена у 18,50 часова.